

var allt öde. Ofta stod vid stigen upprest en sten med inskrift på. Jag läste den första af dem jag såg. Den lydde: *Aqui mataron a Gavri el montaron* (»Här blef Gavri Montaron dödad»). Det var en s. k. »*mano-irada*», en minnesvård efter någon bandit- eller hämndbragd. — Denna bergstrakt är osäker, och vår *muletero* gaf oss ingen rast eller ro, oupphörligt påskyndande våra steg, på det vi måtte hinna *Alhama* före solnedgången. Ändtligen, fram på eftermiddagen, kom vi upp på kammen af ett berg, där vi tvert öfver en dal hade framför oss vår dags-resas mål, *Alhama*, dristigt och Toledo-lik i smått beläget på en från bergskedjan utspringande klippa med lodräta väggar. Genom dalen flyter floden *Marchan*, slingrande kring foten af *Alhamaberget* i en djup klyfta. Ofvan höjde sig den hvita, glänsande *Tejidaspetsen*, som vi hela dagen, såsom en vägvisande stod i öken, haft före oss och nu ändtligen hunnit, Sedan vi beställt vår aftonmåltid på fondan, gick vi ut i den lilla staden. Öfverallt förföljdes vi, såsom ett slags underdjur, af en hel svärm af gatpojkar, hvilka ej tycktes ha några särdeles vänliga afsigter mot de »kätterska hundarna», att döma efter en och annan småsten, som kom dansande efter oss. Detta höll på att bli allvarsamt, då vid utgåendet ur en kyrka vi råkade sätta hattarna på oss något för tidigt, eller redan i vapenhuset, i stället att vänta tills vi kommit ut på gatan. Genast kände vi oss knuffade från alla håll, hattarna kom af utan något vårt tillgörande, och vi urskilde ordena: *perros* (hundar) och *sombreros* (hattar) bland en storm af förmodligen mindre artiga saker, som en hop karlar med bistra ansigten sade oss i obegriplig korus. — Vid hemkomsten till fondan, efter nära två timmars kringvandring, fann vi vår värdinna sittande i köket, funderande på om vi ville eller måhända icke ville ha ris till de höns, vi beställt. Härpå hade hon funderat hela tiden. Hungern gjorde vår förargelse allvarsam, och åsynen af vår vrede uppskakade henne ändtligen ur hennes domning och ett par timmar sednare fick vi verkligen ändtligen något att förtära. — Som vinden från *Tejidaberget* var isande, inbars ett på en trefot hvilande, antikt fyrfat med glödande kol i, en s. k. *brasero*. Det värmdes föga, men osade desto mera. Jag fryser och får

ondt i hufvudet, vid tanken på Lucullus och de gamla romerska s. k. veklingarna, som, enligt hvad man vet, ej hade andra värmapparater i sina rum än alldeles dylika *braseros*. Nej, lefve kakelugnen! Min erfarenhet är, att det, åtminstone i Europa, ej finns något land, där kakelugnen ej alltför väl skulle behöfvas om vintern. Hur härligt skulle det ej vara att tillbringa en vinter i södern, om man slapp att frysa inne i rummena! Ty man fryser rätt bra i ett *rum* med 8 à 10 grader Celsius värme, ehuru härligt mild *utomhus* en sådan vintertemperatur än må förefalla.

Kl. 4 på morgonen fortsatte vi vår färd från Alhama. Det var ännu fullkomligt natt; men månen hade gått upp och strålade klart, hvilket gaf *Arrieron* (mulåsnedrivaren) mod att fortsätta genom den osäkra bergstrakten. Det är med röfvare som med spöken. Man fruktar dem mest i mörkret, ehuru det är uppenbart, att, om de finns alls, så finns de och kan skada lika bra om dagen som om natten. — Kölden var bitter på morgonqvisten, och *arrieron* stannade därför, innan han lemnade staden, vid ett slags krog, bultade på, begärde och fick — — bränvin! Jag smakte på det. Det var dåligt, sött och liköraktigt. Som det var första gången, jag i Spanien hört talas om bränvin, så frågade jag med en viss förundran *arrieron*, om man här brukade sådant? »*Mucho frio Señor!*» (Mycket kallt, herre!), var allt hvad han på sitt vanliga buttra, lakoniska sätt svarade. Smaken för starka drycker är olyckligtvis naturlig son af kölden! — Färden i det klara månskenet var härlig oaktadt kölden. Framför och på sidorna om oss hade vi ständigt *Tejida-bergen*s stora snömassor, underbart luftiga i månbelysningen. Just som solen gick upp nådde vi spetsen af en kulle, hvarifrån, öfver en vildt bruten bergstrakt, nu rosenröd af morgondagern, syntes, borta vid horisonten, det dunkelblå *Medelhafvet*. — Nu, sedan det blifvit dager, varnade vi flera gånger, men dock lyckligtvis på afstånd, stora hjordar af i bergena betande hornboskap. Jag säger »lyckligtvis på afstånd»; ty *arrieron* berättade att dessa hjordar bestod till större delen af halvilda tjurar, som uppföds här i Andalusiens ödemarker för att sedan förse tjuvfäktningsbanorna med deras bästa kämpar. Vid *Venta nueva*, en eländig

koja, gjorde vi en liten halt och undersökte vår matsäck, betraktande under tiden våra medgästers pittoreska dräfter. Från ventan bar det af nedåt. Snart mötte oss cactus och aloë, och vid *Vinueta* kom man med ens in i paradiset. Hela dalen är en fruktkorg. En liten ström flyter nämligen på botten af dalen, och därför är den alldeles öfverfull af orangeskog, nu lastad med guldfrukt. Sidorna af dalen bildas af vinberg. Dessa berg var strödda med små hvita spridda boningar, en sak, sällsynt i det osäkra Spanien, där man endast i några få, mycket odlade och tätt befolkade trakter vågar bo i enstaka boningar på landet, annars alltid i större byar.

Under det vi färdades genom dalen, kände jag mig törstig och gick in i en liten koja och frågade, om det fanns dricksvatten att få? *Agua no. Vino si!* (Vatten, nej. Vin, ja!) svarade en kvinna, den enda person, som fanns i stugan, och pekade i detsamma på en ofantlig lerkruka, som stod i hörnet af kojans och var fylld med den röda saften. Vid *Velez Malaga* vidgar dalen sig, och botten, som här blir sumpig, betäcks af vidsträckta sockerrörspanteringar. Norrut syns de hvita Tejidaspetsarna nedblicka på sockertoppstillverkningen, troligtvis föreställande sig, att man dernere är sysselsatt med att göra miniatyrporträtter af dem. I *Velez Malaga* tog vi oss hästar för att hinna fram till *Malaga* innan natten. Den, som hyrde ut hästarna, bar den mest fulländadt pittoreskt nationela kostym, som jag ännu sett i Spanien: på fötterna gula snörskor; benena tillknäet täckta med stibletter gjorda af hårdt, broderadt läder samt prydda af långa läderfransar; knäbyxor af grönt sammet, att knäppa längs sidan af låret med silfverknappar: väst af violett sammet; broderad kortjacka, öppen, af brunt kläde och rikt försedd med silfverknappar med vidhängande ornament af dito samt fodrad med rött ylle; en vid, brun klädeskappa med rött sammetsfoder samt slutligen den runda svarta hatten med uppvikt bräm. Från *Velez* förde längs hafsstranden en sandig väg, omgifven af jätte-cactushäckar. På vissa afstånd stod vid stranden gamla öfvergifna torn, lemningar af en fordom nödvändig kustbevakning under den tid, då Barbareskernas sjörofverier (vikingatåg?) florerade. På topparna af tornena tände man signaleldar, då någon

röfvarskara landsteg, och sålunda kallades hela landet till vapen. Kl. 10 på qvällen anlände vi äntligen till Malaga genomtrötta.

På eft. m. Min galopperande penna hade just sålunda hunnit fram till Malaga, då middagsklockan ljöd här i *Hotel de la Alameda*, där jag bor, och vi, — jag och min engelske reskamrat från Granada, Mr Berry — förfogade oss till Table d'hoten. Matlagningen och ordningen var helt och hållet engelska. Här vistas nämligen alltid om vintrarna en stor hop af Albions frångbröstade söner och döttrar i och för sina lungors skull. Sällskapet var också, med undantag af mig, uteslutande engelskt. Bland annat hörde jag här bekräftas, att diligensen, som vi mötte utanför Jaën, verkligen blifvit röfvad af tre män till häst midt på dagen i Sierra Morena. Således finns det ännu banditer till! Det är då tillfredsställande! Jag trodde dem höra till fossilierna. Farligt skall det likväl ej vara, utan röfvaren anhåller blott helt artigt om ens börs och klocka. Har man dock för litet valuta på sig, d. v. s. ej åtminstone en klocka och några guldstycken, så lär man få stryk, för att lära sig att en annan gång utrusta sig anständigt. Det är blott i Valencia-trakten, som plundringen stundom öfvergår till mord för nöjes skull. — Efter middagen gjorde vi en promenad längs kajen här i Malaga, *el muelle*. Qvällen var varm och härlig; solen hade gått ned; men himlen brann, och Medelhafvet, så blått, att det ej kan beskrivas, utbredde sin lugna oändliga yta. De gulröda eller ljusstålgrå bergena, som omgaf bugten; staden med sin ofantliga domkyrka, i hvilken just nu ringdes till aftonsång; det blåa vattnet och den mångfärgade himlen — allt detta bildade en taffa, som det är roligt att ha sett! Emellan två rikt blommande geraniumhäckar gick jag och rökte mina spanska papperscigarretter och stادنade då och då att betrakta någon palm, som, med sitt plymlika löfverk skarpt tecknad mot den mörkblå bakgrunden, stod djerft och behagfullt på någon utskjutande klippspets lutad öfver afgrunden, eller något lätt ljusrött moln, som sväfvade borta vid hafshorizonten likt en dröm om ett skepp under fulla segel.

IV.

Cadiz den 23 November.

Nattlig ångbåtsfärd från Malaga till Gibraltar. — Första anblicken af Gibraltar. — Klippan. — Staden. — Förbistring af nationer, drägter och språk. — Befästningarna. — Stalaktitgrottan. — Alamedan. — Från Gibraltar till Cadiz. — Landstigningen. — Befästningar. — Cadiz' damer. — Dans. — Hotellerna i Spanien. — Byggnadssättet i Cadiz och cisternerna. — Utsigt från telegraftornet. — Utflykt till Xeres — Gammal spansk ar-tidhet. — Vinladorna.

Den 15 Nov. anlände äntligen till Malaga den ångbåt, som sedan flera dagar väntats. På aftonen tog jag en båt, som förde oss ut från *el muelle* (kajen) till ångbåten, som låg längre ut i hamnen, färdig att lyfta ankar.

Det var en kort, men eget vacker båtfärd. Den vattnets fosforescens, hvaraf man äfven vid våra vestra kuster någon varm Augustiafton ser en liten aning, visade sig här i hela sin styrka. Hvarje gång årbladet sänktes i hafvet, flammade vattnet till af den klaraste fosforeld på minst en quadratalns omfång rundt omkring, och hvarje droppe, som kringstänktes, då åran upplyftes för att uttaga ett nytt årtag, föll som en eldperla i det svarta vattnet. Mot bogen af båten reste sig, hvar gång den sköt fart, liksom en liten eldkamm, som delande sig, flöt slocknande utefter båtens sidor. — När vi nått ångbåten, var det eget att från dess däck se en mängd andra båtar, hvilka anlände sednare än vi, nalkas fartyget. Långt innan man i mörkret kunde se sjelfva båtarna, såg man de framilande små eldkilarna framför deras bogar och på ömse sidor om dessa eldvinklar, de brinnande fläckarna efter årorerna flyttande sig framåt, liksom fotsteg af stora eldflugor på vattnet.

När ångbåten kom i gång, var det samma skådespel i stort, som på båten i smått. Framför bogen af fartyget vältrade sig en stor eldmassa, som smälte ned i stjernor och eldflingor längs sidorna. Stundom, när en större våg bröt sig mot farty-

gets sida, var glansen så stark, att föremålena på däck upplystes af ett blåaktigt sken, såsom af en svag bengalisk eld. Skummet, som framstörtade ur julhusena, liknade en luftig ström af fosforiskt ljus. Bakom fartyget utbreddes sig det upprörda kölvattnet likt en blek gnistrande vintergata. Om ej känningen af sjögången återfört tanken till jorden, kunde man ha trott sig lyckligen ha affärdat jordelifvet och vara stadd på färd genom etherns djushaf!

Morgonen var i sitt slag lika praktfull som qvällen. När jag kom upp på däck, stod Gibraltars väldiga, trespetsade klippa framför oss, nästan lodrätt rest ur hafvet och förbunden med fasta landet endast genom ett lågt och sandigt näs. Solen var ännu ej uppe; men östern var röd och strödd med lätta moln. Ett af dessa antog småningom en så klar guldfärg, att jag började tro, att solen var uppe redan, och beklagade just, att det nämnda molnet hindrat mig att se den komma upp ur hafsytan. Just som jag tänkte detta, blixtrade det till vid horisonten likt ett skott lossadt på så långt afstånd, att bullret ej hörs, och ögonblicket derefter uppsköt kanten af solskifvan öfver hafvet. I detsamma dubblade vi *Europa-Point* med den präktiga öfverhängande profilen af *O'Haras tower*, den yttersta af Gibraltarklippans tre spetsar. Framför oss öppnade sig en vidsträckt utsigt öfver Gibraltarbugten, beströdd af fartyg. Det unga solskenet föll klart på den gulröda spanska kusten, under det att mot densamma, från andra sidan, Gibraltarklippan sträckte sin långa hotfulla skugga. Bakom oss ner i söder låg den vildt brutna afrikanska kusten bland mystiska, lätta molnslöjor.

Gibraltarklippan är en underlig naturens lek, som af människan blifvit nyttjad till skarpt allvar. — Den väldiga kalkstensmassan reser sig enstaka och fristående ur hafvet och är sammanbunden med fasta landet endast åtnorr genom ett smalt, sandigt näs, som föga höjer sig öfver hafvets yta. Detta näs kallas *the neutral ground*, »neutrala området», emedan mellan de engelska och spanska gränslinierna är lemnadt ett mellanrum, som ej anses tillhöra någondera partien. *The rock*, som engelsmännen lakoniskt kallar Gibraltarklippan, är en aflång bergkamm med tre spetsar. Ena långsi-

dan vetter åt Medelhafvet, den andra åt bugten, södra ändan mot Gibraltarssundet och den norra åt neutral ground. Både åt Medelhafvet och åt båda ändarna är klippan brådstupande, men inåt bugten sluttande, ehuru brant. Dels på ett smalt plan pid stranden, dels ett stycke uppåt den branta sluttningen ligger Gibaltars stad. Den sticker skarpt af mot de spanska städerna *Algeciras* och *San Roque* på andra sidan om bugten, hvilka, skinande krithvita och med platta tak, har på afstånd ett orientalistiskt tycke, såsom alla spanska kuststäder. Gibraltar deremot ser alldeles europeiskt ut, med sina gulrappade hus och tegeltak, gröna trädgårdar och promenader.

När man nämner Gibraltar, tänker sig troligen de flesta ett högt berg, med en fästning på toppen och dernedanför en stad; och denna sednare antingen obefästad eller särskildt befästad. Så är alls icke förhållandet. Gibaltarklippan är, såsom ofvan sades, en ofantlig fristående bergkamm med tre spetsar. På dessa tre spetsar har man lagt tre batterier. Det på den norra spetsen kallas *the skybattery*, det på den mellersta, *the signalstation* och det på södra spetsen *O'Hara's tower*. Jemte dessa, hufvudsakligen blott till signaler afsedda och endast med bröstvärn omgifna batterier, är den logräta bergväggen åt neutral ground späckad med kanongluggar från de innanför i sjelfva berget urhålkade gallerierna. Men utom dessa vapensamlingar på och i höjderna, har man nedikring foten befästat berget öfverallt, där det ej redan af naturen var otillgängligt. *Staden* Gibraltar åter är ingenting för sig sjelf. Den är, officielt taladt, blott en samling byggnader, som fått tillåtelse att finnas inom fästningsområdet, med vilkor att den ej kommer i vägen för något af de krigiska ändamålena. Som foten af berget, åt bugten till, är befäst, så är derigenom också staden befäst åt sjösidan; men uppåt klippan är den alldeles öppen och slutar med små villor med deras trädgårdar och åt söder med en större promenad, *Alamedan*, hvarifrån rid- och körvägar utgrenar sig uppåt och längs efter klippan. Man kan således utan hinder t. ex. ur staden gå upp till signalstationen eller uppstiga på batterierna mot sjösidan eller ströfva omkring på det område af berget, inuti hvilket de i klippan utsprängda gallerierna, åt neu-

tral ground till, befinner sig; ty den, som är i Gibraltar, tillhör, så att säga, fästningens befolkning. Men också är hela staden underkastad fästningens ordningsreglor. Vid solnedgången stängs fästningens portar, och ingen slipper ut från »klippan» eller in på dessamma förr än efter soluppgången; efter midnatt får ingen civil person gå på gatorna utan lykta; på hela klippan får, ehuru det är öfverflöd på rapphöns, aldrig skjutas ett bössskott, på det att posternas vaksamhet ej måtte blifva slappad genom vanan att höra skott. Ingen främling får längre än öfver dagen uppehålla sig i Gibraltar utan tillståndskort, till hvars erhållande någon aktad invånare i staden måste för honom gå i borgen o. s. v. Man hör således till hälften till garnisonen, när man bor i Gibraltar. Vissa verk, såsom t. ex. det inre af gallerierna, får man dock ej besöka utan särskildt tillstånd, och somliga både af dessa gallerier och af strandbatterierna får man alls icke bese.

Efter ett kort uppehåll i Algeciras, där ångbåten, som var spansk, lade till, fick vi våra pass i ordning och gick ombord på en särskild liten ångbåt, som på en qvart ilade af med oss tvert öfver bugten och landsatte oss i Gibraltar. — Man inträder i Gibraltar genom dubbla rader af vallar, genom porthvalf och öfver vindbryggor, och öfver ett torg, omgifvet af bombfria kaserner. Torget hvimlade af soldater med deras hustrur och barn. Derefter vidtar staden, hvilken har blott en enda gata, som är beqvämt körbar. Denna långa, krökande gata går utefter stadens hela längd, parallelt med stranden och öfver det enda egentliga torget. Det öfriga af staden ligger ofvanför, brant uppåt berget, med gator, som emellanåt öfvergår till trappor. I öfre kanten af staden finns dock också ett par körbara, fast branta gator, som med konst anlagts sluttande längs bergssidan, och som utanför staden fortsätts såsom artillerivägar kors och tvärs på klippan. Jag bodde i ett hotell vid torget och tätt vid stranden. Från det platta taket — ett undantag i Gibraltar — hade man en präktig utsigt öfver bastionsraderna vid stranden, den vida blå bugten med sina hundratals fartyg och de på andra stranden belägna städerna Algeciras och San Roque, båda hvitglänsande mot det släta sandgula landet. Bortom denna släta strandsträcka höjde

sig präktiga rödgula bergsträckor med djerfva och ändock mjuka former, och med ett rikt färgspel af vexlande skuggor och dagrar bland ojemnheterna. Inåt klippan hade man öfver sig den brant uppstigande staden och derofvan den vida, grå bergkammen med sina tre batterikrönta spetsar. — Vackert var det också deruppe på hotellets tak när mörkret infallit och staden reste sig svart och ljustindrande som en stor, slocknad, men ännu gnistrande kolmassa.

Alla möjliga nationer och drägter hvimlar i Gibraltar om hvarandra: engelsmannen i uniform eller med den vanliga svarta hatten och fracken; spanioren i brokig andalusisk folkdrägt eller kastiliansk brun kappa; italienare, fransoser och andra européer i rese- eller sommardrägter; judar i långa, nattrockslika kaftaner, blå strumpor, gula tofflor och en blå s. k. *fez* eller rök-mössa på nacken på det kortklippta, svarta håret; morer från Marocco i grå eller hvita burnuser med kapuschonger, uppdragna öfver hufvudet, nakna ben och tofflor på fötterna; negrer mer eller mindre halfnakna eller i moriska trasor; turkar och asiater med turbaner — civilisation och barbari, nord och söder, öster och vester! Och alla språk sedan i blandning, från våra vanliga europeiska språk, såsom det jernvägsbråds-kande, allt öfverflödigt ljud eller formprål bortkastande engelska språket, det eleganta fransyska, det veka italienska eller det manligt harmoniska, ehuru stundom af arabiska elementer hårda, spanska, till judarnas hebreiska rotvälska och andra besynnerliga österländska språk, som örat ej hinner reda, och slutligen såsom Afrikas tribut till språkföribistringens det vilda, marokkanska, berbiskt-arabiska, ohyggliga tungomålet, som nästan endast består af strupljud, hväsningar och aspirationer. Och bäst man från sitt fönster beskådar och lyss till allt detta brokiga hvimmel, kommer kanske den dagliga middagsparaden marscherande med sina röda engelska uniformer och björnskinnsmössor under full militärmusik, och efter linierementet följer måhända ett Högländar-regemente med nakna knän, brokiga strumpor, korta rutiga yllekjolar, röd uniformsjacka, plaid öfver axeln och en hög fjäderpydd, högst ursprunglig hufvudbonad; och framför detsamma går en underlig musik i hvil-

ken de vildt surrande säckpiporna spelar hufvudrollen. Det är en maskerad för ögat och ett Babel för örat!

Det märkvärdigaste i Gibraltar är dock naturligtvis befästningarna. Åt Medelhafvet, där klippan är nästan lodrät, har man ansett öfverflödigt att göra några befästningar alls, annat än de förut omnämnda batterierna på topparna, som är ämnade att göra allarm i fall mot förmodan någon skulle bjuda till att klättra upp. Åt andra sidan, åt Gibraltarssundet till, vid foten af bergspetsen *O Haras tower*, framskjuter klippan ett upphöjdt plan, som är omgifvet med bastioner, och på hvilket står en fyrbåk. Detta är *Europa point*, Europas sydligaste udde. Derifrån löper sedan längs vestra stranden, inåt bugten, en oafbruten rad af murade vallar och bastioner. Denna flera engelska mil långa batterikedja slutar i norra hörnet af staden med de förut omnämnda bombfria kasernerna och åtskilliga andra verk såsom lås. Sist framskjuter en lång smal landttunga, uttrycksfullt kallad *the Devils tongue*, »djefvulstungan», i bugtens hörn, parallelt med neutral ground. Denna landtunga är betäckt med kanoner och sidobestryker både de sist omnämnda verkena och foten af klippväggen åt neutral ground till. Midt ibland all denna korsande förfärlighet befinner sig enda inträdet landvägen till Giblartarklippan, och detta inträde sker först öfver ett lågt stycke land, som kan sättas under vatten, och sedan genom en trång, vinklande hålväg mellan batteriernas och skansarnas ständigt laddade kanoner. — Åt neutral ground reser sig klippan lodrätt upp från landslätten. Hela denna klippvägg är pepprad med kanongluggar; ty innanför, urhålkade såsom grufschakter, löper de beryktade *Gallerierna*, eller *the Excavations*, såsom de också kallas, i hvilka kanonerna står extra-bombfritt, inuti sjelfva bergmassan. Öfverst på spetsen ligger *the skybattery* som en murkrona. Det är den egnaste anblick man kan tänka sig, att, nedifrån neutral ground, se denna skyhöga bergkägla sålunda från foten och ända upp till spetsen förvandlad till ett kanontorn!

Jag besökte naturligtvis, efter vederbörligen erhållet tillstånd, det inre af dessa gallerier. När man uppför gatubranten hunnit upp till nordliga hörnet af staden, träffar man ett gammalt torn,

kalladt *the moorish tower* med en hvälfd hästskoport. Från detta torn hänger en mur i zickzack utför branten till bastionerna vid stadsporten. Detta är det enda, som återstår af Gibraltarklippans ursprungliga befästning, uppförd af morerna och ärfd af spaniorerna. Under successionskriget, år 1704, en eftermiddag, under det den lilla, endast 80 man starka, spanska besättningen tog sin siesta, stormade en viss *Sir George Rooke* med besättningen på ett engelskt krigsskepp detta gamla ugglenäste — och sålunda kom Gibraltar i Englands händer! Engelskt guld och ihärdighet gjorde sedan denna klippa till den stötesten, som den nu är. När man inkommer genom omnämnda hästskoport i *the moorish tower* har man en liten vaktbyggnad till vänster. Där får man en underofficer till ledsagare. Framför sig ser man endast den öppna, gråa bergsslutningen. Det enda tecken till befästning, som man upptäcker, är, att den sandade gången, som leder framåt från vakten, längs bergsidan, är något nedsänkt i klippgrunden, så att den sålunda får ett naturligt bröstvärn. Här och där står också en kanon. Längre fram ser man slutligen en äfvenledes i berget nedsänkt port, hvilken ser ut som ledde den in till någon stor iskällare, men som i stället leder in till eld och krut! Genom denna port inträder man nämligen i ett af gallerierna. Inkommen dit, befann man sig i en lång uppåt stigande, i berget uthålkad gång lik en korridor och som erhöll dager från djupa fönstersmygar, anbragta i den tjocka yttre bergväggen. — I dessa fönsterfördjupningar för dödliga utsigter hade kanonerna sina platser och tittade ut genom kanongluggarna. Från det ena galleriet till det andra ledde sedan öppna vägar, lika med den beskrifna vägen från vakten, till första galleriporten. Dessa gallerier, som egentligen gjort Gibraltar namnkunnigt, anses dock numera ligga för högt för att vara rätt nyttiga, och vid skjutning blir de snart ända till qväfning fyllda af rök. Örhinnorna måtte också veta att de lefver derinne! — Sedan jag hunnit ändan af öfversta galleriet, lemnade mig min vägvisare, och jag ströfvade fritt om *utanpå* dessa klippgångar, som jag nyss genomvandrat. I den södra delen af Gibraltarklippan finns en högst märkvärdig grotta. Dit ställde jag nu mina steg. Stalaktiter liknande fantastiska orm- och

drakhufvuden, nedhängde hotande från grottans tak och det mörka hvalfvet föreföll mig som en präktigt passande ingång till underjorden. Man kan ej framtränga långt; ty snart blir grottgången trång och stupar brådbrant ned i ett afgrunds djup, i hvilket ingen ännu lyckats hinna botten. Sagan vill veta, att den underjordiska hålan leder under sundet och öfver till Afrika, samt att markattorna, som i hela Europa icke finns vilda annat än på Gibraltarklippan, kommit denna underhafsväg*). I fall sagan skulle vara sann, så kan aporna påstå, att, om dem påbördas lust att efterhärma människorna, så låter dock människorna bli att efterhärma dem i den promenaden! — Hem tog jag vägen genom den härliga Alamedan, en promenad i engelsk stil med afrikanska materialier: palmer, bella sombras, plataner, fikon, orange och en oändlighet af cactus- och aloëarter samt pinier. Jag brukade ofta om aftnarne sitta på en kulle i denna promenad och betrakta solnedgångarna — den afrikanska kusten rosenröd, och den spanska högblå på himmelens guldgrund! På den öppna platsen nedanför Alamedan såg jag en gång garnisonen exercera, utföra bataljonsmanövrer och defilera. Deras reglemente tycks ha mycken likhet med vårt gamla, före 1850 gällande.

Från Gibraltar for jag den 20 på aftonen med en engelsk postångbåt till Cadiz. Det var roligt att se den utomordentliga snygghet, som herrskade ombord och ända ned i maskinrummet, i hvilket man kunde vandra ikring för att se jättekraften arbeta, utan fara att nedsmutsas af olja och sot såsom i våra maskinerier. På morgonen anlände vi till Cadiz. Cadiz ligger på vestra ändan af *Isla de Leon*, en lång, smal och låg halfö, hvilken, liksom en stor naturlig vågbrytare, ligger mellan öppna hafvet och en ofantlig bugt innanför. Bugten är dock så stor, att det kan gå temligen hög sjö inuti densamma. — Cadiz var, under resningen mot Napoleon, det spanska oberoendets sista tillflyktsort. Det skyddades af engelska flottan och af sin så godt som öbelägenhet; ty halfön *Isla de Leon* är sammanbun-

---

*) De anträffas näml. äfven i mängd vid den andra af Herkules stoder, på den midt emot, på afrikanska sidan, sig resande bergskägglan, numera »Apberget» kallad.

den med fasta landet endast genom ett långt, smalt sandnäs, afskuret af fästningsverk.

Landningen var obeqväm, emedan fartyget kastade ankar långt från den långgrunda stranden, så att man först hade att färdas ett godt stycke i båt, och slutligen, då båten ej heller längre kom fram, emedan det var ebbtid, måste man till sist bäras i land. — Tullvisitationer och passkrängel var det öfverflöd på. Slutligen slapp man dock in genom vallporten. Jag säger vallporten, ty Cadiz är befästadt, ej blott åt landsidan, utan rundt om. Den breda, murade vallen är lagd med släta stenar ofvanpå och bildar sålunda, utom sitt krigiska ändamål, tillka Cadizdamernas favoritpromenad. Där får man se deras beryktade skönhet i all sin glans. Något torde väl böra tillskrifvas de pittoreska mantillorna samt det för en nordbo ovanliga i att känna verkan af svarta ögon; men, om jag också gör afdrag härför, så tror jag knappt, att på något ställe på jorden ett så allmänt *vackert tycke* herrskar som här i Cadiz, om också den verkliga *skönheten*, här som öfverallt, ändå aldrig blir en vanlig blomma. Deras sätt att föra sig och medfödt behagfulla sätt att gå är verldsberömt, och detta med skäl. Gaditanskan har i alla tider haft ett öfverträffligt behag i sina rörelser, och redan de gamla romarna hemtade sina danserskor hufvudsakligen från Cadiz eller *Gades*, såsom det då hette.

På teatern i Cadiz såg jag också den bästa *Bayle nacional*, jag ännu sett i Spanien. Bayle nacional kallas på teateraffischerna, med ett gemensamt namn, alla de inhemska spanska danserna. — Det var en liten retande spanska, som dansade. Spanskan är i allmänhet liten — — och retande med, för resten! Ett sådant lif och en sådan mjukhet och eld i hvarje rörelse! Och hur hon ibland svepte in sig i sin mantilla, som om hon velat gömma sitt skalkaktiga koketteri, men ej kunnat, och ibland åter kastade den tillbaka och såg ut, som om hon velat kasta af ändå mera! Mantillan hör annars ej egentligen till drägten vid dessa danser, utan danserskan brukar dervid vanligen bart hår uppfästadt med en hög kamm. *La basquiña*, eller den korta, spetsprydda kjolen, som fordom hörde till nationaldrägten, men som nu är försvunnen ur det dagliga bruket, återser man äfven

vid dansen. Man ser dessa spanska danser äfven på våra teatrar; men det är då en sydligt och sinnligt glödande poësi i matt och platt och mager öfversättning.

Hvad de hotellerna ändå är jemnusla här i Spanien! Enda undantaget var Fonda de la Alameda i Malaga af förr omnämnda engelska skäl. — Föreställ er rum med knaggliga tegelstensgolf, nakna, hvitrappade väggar, dörrar med haspel i stället för lås, fönster så otäta, att man kan träda handen emellan och under dem — det hela fullkomligt liknande sämre farstugor hos oss. Så ser rummena ut i de förnämsta hotellerna, och ej blott i småstäder, utan i Barcelona, Madrid och Cadiz! Och möbleringen är derefter. En säng, bestående af en jernram med fyra fötter och ofvanpå denna ställning, lösa bräder såsom sängbotten — allt vid ett sängställe måste i detta klimat vara löst, för att ej ohyran skall få någon fast position — några trästolar och dito soffa med flätad halmsits, ett bord och kanske en spegel, det är hela möbleringen i ett spanskt hotellrum af bästa sorten! Och sådan mat man får sedan! Allting smakar dålig olja och hvitlök. Den sednare kryddan ingår till sådan grad i den spanska matlagningen, hos hög som låg, att man ofta vid inträdet t. ex. i en teater känner hela luften försatt med den angenäma doften genom de innevarandes andedrägt. Jag gjorde iakttagelsen en gång på sjelfva stora operan i Madrid, i dess af sammet och förgyllning glänsande salong! I början här i Spanien lefde jag nästan blott på chokolad, ägg, bröd och frukt, de enda matvaror utan oljesmak, som det här är möjligt att erhålla. Hvad jag sett af det inre af enskilda hus, både här i Cadiz och annars i Spanien — äfven de förnämsta — har ej heller varit särdeles olika ofvanstående beskrifning på det inre af fondorna. — Oaktadt allt detta inre snusk är, till det yttre, Cadiz den snyggaste stad man kan föreställa sig. Nästan hvart enda hus ser ut, som om väggarna hade blifvit hvitrappade och fönstergaller och balkonger grönmålade *»i år»*, och de smala gatorna med platta stenar förefaller vida snyggare än sjelfva golfvena inomhus. Alla hus har platta tak.

Dessa tak förtjenar en särskild beskrifning. Äfven i andra spanska kuststäder ser man platta tak, eller åtminstone är van-

ligen en del af taket platt och denna del upphöjd öfver det öfriga taket, så att den bildar en liten terrass. Stundom uppstiger från det platta taket ytterligare ett litet fyrkantigt utsigtstorn. Det platta taket kallas, med ett arabiskt namn, *la azotea*, tornet *un mirador*. Deruppe njuter man ännu i dag på österländskt sätt af aftonsvulkan, eller spejar man derifrån efter ett väntadt segel, i synnerhet gjorde man så förr, då guldlastade gallioner väntades från Amerika. — Allt det öfriga af taket är i andra spanska städer dock vanligen sluttande och belagdt med ett slags ovanligt fult, lergrått taktegel. Det spanska teglet är näml. grått, ej rödt såsom vårt. Det egna för Cadiz deremot är att *hela* taket är platt, på alla hus utan undantag, och från dessa platta tak uppstiger sedan de nyss omnämnda utsigtsplatserna ändå mera fristående och tornlika. Utaf hela den af snygghet glänsande utansidan af Cadiz är också ingenting snyggare än dess tak. De är vanligen lagda med släta stenar eller med ett slags cements- eller murbruksmassa, som hårdnar och blir fast som sten, och snyggheten går så långt, att de tvättas *med svamp!* Denna vid första påseendet något öfverdrifna renlighet har dock en särskild orsak. På hvarje gård finns näml., nedmurad djupt, djupt ned i marken, en cistern, och från taket går en ränna ner i densamma. Om vintern, då det någongång regnar, leds sålunda regnvattnet från taket ned i brunnen. Det på så sätt samlade vattnet utgör stadens enda driksvatten för det öfriga af året. Besynnerligt nog smakade detta vatten dock ej illa, till och med nu på hösten, då det var nära årgammalt. När det är nyss upptaget ur cisternen smakar det som vanligt källvatten; men det blir inom några timmar skämdt. — Cadiz får genom sina platta tak ett vida mer sydländskt och österländskt tycke än någon annan stad, jag sett i Spanien.

Jag uppsteg äfven på *Torre de la Vigia*, telegraftornet, för att njuta af den berömda utsigten öfver stad och haf. Det krit-hvita Cadiz låg som en perlbänk mellan den gröna, oroliga atlantiska oceanen och den lugna blå bugten. Landet rundt om den sednare är flackt och stiger blott obetydligt, så långt ögat når; men rundt omkring på stranden ligger små glänsande hvita städer såsom filialperlbänkar.